

Mål och kvalitet 2016

- Kommunövergripande analysrapport av förskolans pedagogiska uppdrag i Varbergs kommun 2015/16

VARBERGS
KOMMUN

Barn- och utbildningsförvaltningen i Varberg

Elisabeth Svennerstål Jonsson
Förvaltningschef

Agneta Svenberg
Verksamhetschef förskola

Maria Wirén
Utvecklingschef

**VARBERGS
KOMMUN**

Stärka pedagogers
skicklighet som lyfter
barns och elevers
resultat

Öka elevers möjlighet
för snabbare väg till
studier och yrkesliv

Öka välmående och
minska utanförskap

VARBERGS
KOMMUN

Innehåll

1	Inledning.....	4
1.1	Bakgrund.....	4
1.2	Metod	5
1.3	Urval.....	5
2	Analys av verksamheten	6
2.1	Tillbakablick – Året som gått.....	6
2.2	Nuläge – Enhetens utvecklingsplan.....	7
2.2.1	Förvaltningsnivå	7
2.2.2	Enhetsnivå	8
2.3	Förskolans påverkan på barnets fortsatta lärande	9
2.4	Arbetet framåt – Enhetens utvecklingsplan	9
2.5	Reflektion kring lärande och undervisning i förskolan	11
3	Pågående utvecklingsinsatser förskola, grundskola och gymnasieskola	11
4	Avslutning	12
5	Källförteckning	13

1 Inledning

Det systematiska kvalitetsarbetet i Varbergs kommunala förskolor pågår kontinuerligt under året i verksamheten. Varje förskolechef ansvarar för att leda och organisera ett utvecklingsarbete utifrån förutsättningar, framgångsfaktorer och utvecklingsområden funna i den egna verksamheten. I det kommunövergripande systematiska kvalitetsarbetets årshjul har två avstämningar formulerats för förskolan. Trygghet och trivsel som analyserar förskolan ur omsorgsperspektiv och Mål och kvalitet som fokuserar på förskolans pedagogiska uppdrag. Utöver dessa pågår även kontinuerligt aktionsforskning i verksamheten som följs upp övergripande varje år.

Avstämningen Mål och kvalitet fokuserade föregående år på att "(..)synliggöra barnets progression". I år ligger fokus på "Förskolans pedagogiska ansvar".

1.1 Bakgrund

Förskolan styrs av skollagen¹ och förskolans läroplan, Lpfö-98². Syftet med verksamheten är enligt skollagen att stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Läroplanen anger att den pedagogiska verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande.

Undervisning är ett begrepp som tidigare associerades med den lärsituation som traditionellt förknippas med grundskolan. När begreppet förtydligas med den definition som anges i skollagen 1 kap 3 § står det klart att undervisning i hög grad redan pågår i förskolan och har gjort så sedan länge:

"(..)undervisning: sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden(..)"

I skolinspektionens rapport *Förskolans pedagogiska uppdrag*³ beskrivs hur förskolan i skollagen sedan 1 juli 2011, är en egen skolform. Skolinspektionen tar också upp de förtydliganden som skollagen preciserat kopplat till den legitimerade förskollärares uppdrag.

¹ Skollagen 2010:800

² Skolverket (2011). *Läroplan för förskolan Lpfö 98* (ny, rev utg.) Stockholm: Skolverket

³ Skolinspektionen (2016). *Förskolans pedagogiska uppdrag – Om undervisning, lärande och förskollärares ansvar*, Stockholm

”(..) det är legitimerad förskollärare med behörighet att undervisa i förskolan som får bedriva undervisningen och att det är förskollärare som har ansvar för densamma.”⁴

Vidare beskrivs skollagens förtydligande av förskollärarens ansvar för att verksamheten genomförs så att den stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande.

Skolinspektionen understryker vikten av att förskollärare tar, och ges förutsättningar att ta, det ansvar för undervisningen som skollagen anger och det ansvar som anges i riktlinjerna för förskollärare i läroplanens avsnitt 2.2 Utveckling och lärande.

1.2 Metod

Det systematiska kvalitetsarbetet på den enskilda förskolan eller i det geografiska teamet pågår kontinuerligt och dokumenteras av pedagoger och förskolechefer för att följas upp över tid. Hur utvecklingsarbetet organiseras varierar från enhet till enhet men då det baseras på samma styrning i form av skollag, läroplan och politiska mål finns en likvärdig grund varpå det bygger.

Under hösten möter verksamhetschef för förskolan, utvecklingschef och utvecklingsteam förskolecheferna grupperade efter de geografiska teamen. Ur dessa möten fördjupas kunskapen kring verksamheten kommunövergripande och gemensamma framgångsfaktorer och utvecklingsområden identifieras.

Ur avstämningen i dialog med förskolechef skapas också en insyn i verksamheten som i rapport förmedlas till styrande politiker i Barn- och utbildningsnämnden.

1.3 Urval

Ledord för årets kvalitetsdialoger var ”förskolans pedagogiska uppdrag”. I förskolan ligger omsorg och pedagogik tätt sammanknutet och kan vara svåra att särskilja. Men med ett tydligt fokus på omsorgsperspektivet under Trygghet och trivsel strävade upplägget för lämna det där hän och under Mål och kvalitet koppla diskussionen till pedagogik, lärande, utveckling och undervisning. Agendan för årets dialog såg ut som följer:

1. *Tillbakablick – Året som gått*
2. *Nuläge – Enhetens utvecklingsplan*

⁴ Skolinspektionen (2016). *Förskolans pedagogiska uppdrag – Om undervisning, lärande och förskollärarens ansvar*, Stockholm

3. *Förskolans påverkan på skolresultaten*
4. *Arbetet framåt – Enhetens utvecklingsplan*
5. *Reflektion kring lärande och undervisning i förskolan*

2 Analys av verksamheten

Varbergs kommunala förskola består av cirka 50 enheter samt pedagogisk omsorg fördelade på tjugo förskolechefer. Varje enhet är unik och har unika förutsättningar för att bedriva verksamhet. Det är viktigt att poängtera att detta är en övergripande rapport som strävar efter att beskriva gemensamma nämnare inom en bred verksamhet med stora variationer mellan enheterna.

2.1 Tillbakablick – Året som gått

Arbetet i förskolan under året som gått har ringats in under ledorden **barns inflytande**. Genom att uppmärksamma barns inflytande blir pedagogerna mer lyhörda på barnens åsikter, intressen och tar utgångspunkt däri när verksamheten planeras och genomförs.

I förskolans läroplan kap 2.3 – Barns inflytande, beskrivs bland annat hur de behov och intressen barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av verksamheten. Vidare beskrivs att det är förskollärarens ansvar att alla barn får "(..)ett reellt inflytande på arbetssätt och verksamhetens innehåll".

Förskolechef beskriver hur det under året utvecklats ett större **samarbete** inom det geografiska teamet. På chefsnivå såväl som i lärarkollegiet. Det finns tydliga fördelar och bygger en trygghet att kunna reflektera, gemensamt förskolechefer emellan kring utvecklingsarbete, strategier och organisering av verksamheten. Ett större samarbete skapar också en mer likformad praktik som gör att pedagoger i diskussion med varandra känner igen sig och ser en helhet för arbetet i kommunen.

Under föregående års uppföljning var flera förskolechefer nyligen tillträdna och fick ägna den första tiden åt att lära känna verksamheten. Det andra steget i utvecklingsarbetet som de i år tagit, tillsammans med övriga förskolechefer, är att precisera mål och struktur för utvecklingsarbetet. **Få och tydliga mål** som förskolechef tillsammans med pedagoger och barn arbetar utifrån, över längre tid ger mer djup, och på sikt en högre kvalitet i verksamheten.

Det finns flera olika varianter på hur förskolechef organiserar verksamheten för att skapa möjlighet för pedagogerna till **utvecklingsarbete** och pedagogiska diskussioner. Avsatt tid kontinuerligt ibland kallad "kvalitetstid" eller "pedagogiska måndagar" med största möjliga andel pedagoger närvarande är avgörande för att föra verksamheten framåt.

Viktigt är, menar förskolechef, att för en hög kvalitet **tydligt formulera förväntan** på pedagogerna och **kontinuerlig följa upp** densamma. Ibland genom muntlig presentation och ibland genom skriftlig dokumentation. Det kan

upplevas som stressande för pedagogerna men samtidigt kan det ge ett tydligt avslut på ett fokusområde och en produkt som pedagogerna kan bygga stolthet kring. Att avsluta en insats eller ett projekt med en tydlig avstämning muntligt eller i text kan också ge ett underlag för att synliggöra det pedagogiska arbetet i verksamheten för vårdnadshavare.

2.2 Nuläge – Enhetens utvecklingsplan

2.2.1 Förvaltningsnivå

I verksamhetsplan 2016-2019 har barn och utbildningsförvaltningen (BUF) preciserat hur arbetet med och mot Barn- och utbildningsnämndens (BUN) mål ska förlöpa under mandatperioden. På samma sätt som dessa mål är en nedbrytning av kommunfullmäktiges mål har under året förskolan genom förskolechef brutit ner BUNs mål i enhetens utvecklingsplan.

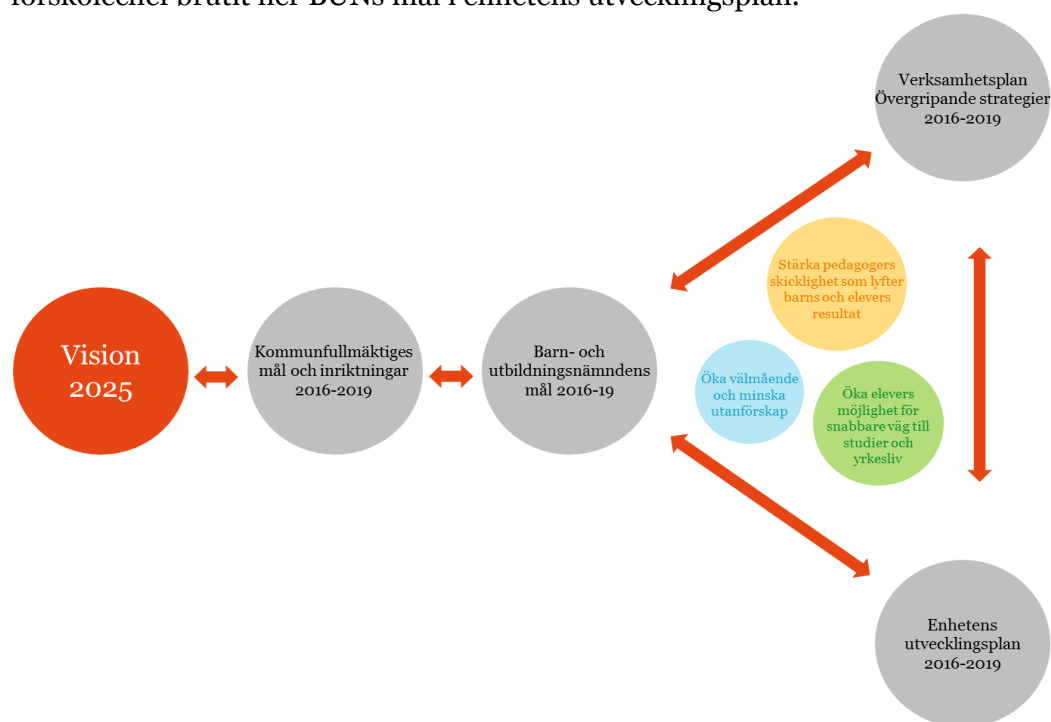

Bild 1. Målstyrningsprocessen övergripande. Vision 2025 → Kommunfullmäktiges mål och inriktningar 2016-2019 → Barn- och utbildningsnämndens mål 2016-2019 → Verksamhetsplan Övergripande strategier 2016-2019 → Enhetens utvecklingsplan 2016-2019.

Syftet med utvecklingsplanen är dels att synliggöra hur varje enhet arbetar kopplat till den politiska styrningen men också att ringa in det pågående arbetet på enheten i ett samlat dokument. På så sätt synliggörs den röda tråden som går från nationella styrdokument och politiska satsningar till hur arbetet på enheten organiseras och genomförs.

Under kvalitetsdialogen har en diskussion förts utifrån enhetens utvecklingsplan. Diskussionen har kretsat kring hur utvecklingsplanen framtagits, hur den görs levande för all personal samt hur uppföljning och revidering kommer ske framåt för att hela tiden hålla dokumentet levande.

Utvecklingsinsats

– **Levande läsning** är en utvecklingsinsats med syfte att främja högläsning och samtal kring läsning med förskolebarn.

Övergripande är syftet att öka medvetenhet hos förskolepersonal och vårdnadshavare kring högläsning och samtal i samband med läsning genom utbildningsinsatser för förskolepersonal och möjlighet för vårdnadshavare att låna hem barnlitteratur från förskolan.

Kapprumsbibliotek inrättas på förskoleavdelningen med ca 40 boktitlar som vårdnadshavare och barn enkelt kan låna hem. Samtidigt får pedagogerna fortbildning i högläsningens betydelse för kunskapsutveckling och hur man läser – läsdidaktik – och samtalar med barn på ett sätt som utvecklar barns språk, läsförståelse och deras lust för berättande och det skrivna språket.

Under 2017 kommer utvecklingsplanen digitaliseras i Hypergene genom samverkan mellan förskolechef och kvalitetsteam.

2.2.2 Enhetsnivå

Hur förskolechef arbetat fram utvecklingsplanen skiljer mellan teamen. En vanlig metod har varit att reflektera tillsammans förskolecheferna i teamet med utvärdering i verksamheten som grund och därifrån formulera utvecklingsplan teamövergripande. Generellt kan sägas att utvecklingsplanerna tar avstamp i Barn- och utbildningsförvaltningen verksamhetsplan och Barn- och utbildningsnämndens mål 2016-2019.

Flera team har valt att skapa en utvecklingsplan teamövergripande. Fördelen är då att det finns en igenkänningsfaktor hos pedagoger inom teamet och på så vis underlättas samarbetet.

Det pågår en diskussion kring begreppet ”indikator” kopplat till måluppfyllelse i för förskoleverksamheten. Att formulera utgångsläge, trend och målvärde är en utmaning i en verksamhet som bygger på ”mjuka värden”.

Kvalitativ dokumentation är avgörande för att kunna beskriva ett utgångsläge, en utvecklingsresa och analysera hur väl de insatser som genomförts bidragit till högre kvalitet.

Dokumentation bör ske både i utvecklingsarbetet hos pedagogerna och sammanfattande inom förskolechefens ansvar. På chefsnivå kommer Hypergene stödja förskolechefen i arbetet med att samla dokumentation och uppföljning från och med 2017.

2.3 Förskolans påverkan på barnets fortsatta lärande

I utskicket till förskolechef inför dialogen bifogades resultat från grundskolans yngre år i form av måluppfyllelse i LiV (Läsutveckling i Varberg) och Näp (Nationella ämnesprov).

Även om forskning visar att förskolans kvalitet har direkt påverkan på barnets progression långt upp i grundskolan är det svårt att utläsa direkta samband mellan förskola och resultaten i årskurs 2 eller årskurs 3. För det första sprids de flesta barn till flera olika förskolor och för det andra händer otroligt mycket både på individ- och gruppnivå i så pass unga år att utvecklingen är svår att knyta till enstaka insatser eller verksamhet.

Att visa på resultat i grundskolan i samtal med förskolan sänder dock viktiga signaler om den helhet som vi i Varberg vill se från förskolans yngre år upp till anställningsbarhet efter avslutad gymnasieutbildning. Det förstärker också fokus på förskolan pedagogiska uppdrag.

I dialogen reflekterar vi kring vilken typ av återkoppling som förskolan skulle önska av grundskolan för att kunna höja kvaliteten ytterligare samt hur en sådan återkoppling skulle kunna systematiseras.

2.4 Arbetet framåt – Enhetens utvecklingsplan

Varje förskolechef har formulerat mål och insatser för arbetet framåt. Flera av dessa är kommungemensamma.

Ledarskapet i verksamheten är avgörande för kvaliteten. Förskolechef vill framåt arbeta med att våga lyfta fram de skillnader i ansvar som är formulerade i läroplanen. Sedan 2011 är **förskollärarens ansvar** för det pedagogiska uppdraget förtydligat och det ska vara förskollärare som bedriver undervisningen och ansvarar för densamma. Organisationen måste därför formas för att ge förskollärare det utrymme och de förutsättningar som uppgiften kräver.

I arbetet med en organisation utifrån uppdrag och ansvar som beskrivs i läroplanen behöver även barnskötarens uppdrag förtydligas. I en verksamhet där alla pedagoger arbetar nära varandra är det viktigt att samtliga är insatta i **verksamhetens uppdrag** och mål för att tydliggöra olika roller och ansvar.

Förskolechef beskriver arbetet med aktionsforskning. Mer eller mindre samtliga enheter har aktionsforskning pågående i verksamheten som en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Under året som gått har pedagogerna i större utsträckning kunnat dokumentera och reflektera kring den utveckling och det lärande som de erhåller genom aktionsforskningen. Fokus framåt för utvecklingsarbetet kopplat till aktionsforskningen, menar förskolechef, är att nu även **synliggöra den faktiska skillnaden för barnet** utifrån aktionsforskningens slutsatser. Aktionsforskningen måste kontinuerligt följas upp under pågående process men också efter avslut för att den förändring i verksamheten som forskningen säger skulle höja kvaliteten i verksamheten genomförs och senare utvärderas.

Förskolechef menar också att med den röda tråden för verksamhetens riktning förtydligad i utvecklingsplanen, kommer aktionsforskningen bli enklare att rikta mot de gemensamma områden som ringats in för enheten/teamets utvecklingsarbete. Det skapar mer sammanhållning och likriktning i utvecklingsarbetet.

I fjolårets analys av verksamheten utmärkte sig god kommunikation som en framgångsfaktor. Förskolan måste vara tydlig i sin kommunikation kring syftet med verksamheten och kopplingen till styrdokument i de projekt som genomförs. En reflektion som förskolechef har för arbetet framåt är att i större grad formulera syfte i den specifika leken, projektet eller liknande, även för barnet.

Lärmiljön är en del av verksamheten som kontinuerligt utvecklas. Per definition kan den aldrig bli klar eftersom varje individ och grupp är olika och lärmiljön alltid ska utformas efter aktuella förutsättningar. En mer medveten och än bättre anpassad lärmiljö ligger kontinuerligt i fokus i arbetet framåt för förskolan.

Utvecklingsinsats

- Budskap i bild och text är ett utvecklingsarbete med syfte att skapa en övergång mellan förskola – förskoleklass-fritidshem och grundskola som vilar på en pedagogisk samsyn och kontinuitet gällande läsdidaktik och att förstå och kritiskt tolka bild och text.

Genom fortbildningsinsatser och kollegialt lärande får pedagoger en ökad kompetens om faktorer och tillvägagångssätt som bidrar till att barn/elever utvecklar sin förmåga att läsa, förstå och kritiskt tolka bild och text. Fortbildningen förväntas leda till ett gemensamt förhållningsätt, professionellt språkbruk och en ökad kunskap om läsdidaktik som främjar samarbete och skapar goda förutsättningar för övergången mellan förskola och skola.

Utvecklingsinsatsen leds av språkutvecklare, forskare vid Göteborgs universitet och barnbibliotekarie vid stadsbiblioteket i samarbete med förstelärare och lärare anställda med bidrag av lågstadiesatsningen, förskolechefer och rektorer

2.5 Reflektion kring lärande och undervisning i förskolan

Tillsammans med förskolechef och utifrån aktuell forskning och styrdokument reflekterar verksamhetschef och kvalitetsteam kring begreppen "lärande" och "undervisning" i förskolan.

Undervisning som begrepp är till viss del ovanligt att koppla samman med förskolan och konnotationerna är för många en skolifierad situation. Så behöver det inte vara och om vi i Varbergs förskola definierar begreppet "undervisning" som;

"(..)sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden(..)".

Jämför med begreppet lärande. Ett lärande kan uppstå när som helst i eller utanför verksamheten och ska främjas. På samma sätt kan undervisning finnas i alla delar av verksamheten. Men den bygger alltid på att en pedagog **medvetet** använder sig av situationen och de redskap i metoder som står till buds för att med tydligt syfte skapa ett visst specifikt lärande.

Två andra begrepp som reflekteras kring är "förskollärare" och "lärare". Även här känner förskolan som helhet inte igen sig i begreppet lärare och när det används för att tilltala samtliga verksamheter ser sig förskolan förbisedd. Så borde det inte vara. Förskollärare är per definition lärare och genom att använda oss av det begreppet normaliseras det. På så sätt synliggörs också förskolans pedagogiska uppdrag för vårdnadshavare, men också inom verksamheten.

3 Pågående utvecklingsinsatser

Tabell 2.	Område	Insats
Pågående utvecklingsinsatser	It och lärande	Digital kompetens
		Kompensatoriska hjälpmedel
		Forsknings-samverkan med fokus på förskolan
	Ökad anställningsbarhet	Utveckla övergångar mellan skolformer
	Barn- och elevhälsa	Implementering av övergripande barn- och elevhälsaplan
		Elevhälsateam-arbetslag
	Ledarskap	Kollegialt lärande
		Aktionsforskning
		Bästa möjliga möte för lärande med tillhörande lönekriterier
	Kunskap och lärande	Övergångsprojekt förskola - förskoleklass
		LIV - Tidig läsutveckling
		Teknik i förskolan

4 Avslutning

Aktionsforskning, levande läsning, budskap i bild och text, pedagogiska måndagar, kollegialt lärande, samarbete mellan lärarlag, enheter och team, m.m. Det systematiska kvalitetsarbetet eller utvecklingsarbetet i förskolan är mångfacetterat. Men med en gemensam värdegrund, gemensamma mål och en röd tråd däremellan synliggörs den helhet som är förskolan med pedagogiskt uppdrag såväl som omsorgsperspektiv.

Övergripande beskrivs tydligheten i styrning och ledarskap som en avgörande faktor på kvalitet. Genom få och tydliga mål som verksamheten håller i över tid skapas utveckling på djupet. Dokumentation av nuläge, formulerade mål och hur dessa ska följas upp har sammanfattats i enhetens utvecklingsplan och förankrats hos pedagogerna. Under nästkommande år kommer Hypergene bli ett stöd för förskolechef i dokumentation och uppföljningsarbete.

Aktionsforskningen har sedan flera år pågått i verksamheten och bidragit till en större medvetenhet hos pedagoger om sin egen påverkan på barnets utveckling och lärande. Analysen visar att pedagogerna utvecklar en allt större kompetens kring självreflektion och att formulera det lärande som sker i kollegiet. En medveten pedagog som i verksamheten har ett syfte kopplat till läroplan bidrar till högre kvalitet och bästa möjliga lärande och utveckling hos barnet. Nästa steg är att kunna synliggöra och formulera den utveckling som sker ur barnperspektiv.

Två övergripande insatser som finns i verksamheten är Budskap i bild och text samt Levande läsning. Bägge styrda av Språk-, läs- och skrivutvecklare med stöd från bland annat Göteborgs universitet. Budskap i bild och text syftar till att skapa en övergång mellan förskola – förskoleklass-fritidshem och grundskola som vilar på en pedagogisk samsyn och kontinuitet gällande läsdidaktik och att förstå och kritiskt tolka bild och text.

Levande läsning syftar till att genom kapprumsbibliotek och fortbildning för pedagoger främja högläsning och samtal kring läsning som forskningen visar har positiv påverkan på barns utveckling och lärande

Begreppet undervisning har traditionellt varit mer kopplat till den lärandesituation som eftersträvas i skolan. Men med den definition som skolinspektionen använder passar begreppet lika väl in i förskolan. Det behövs en kontinuerlig diskussion i verksamheten för att förtydliga begreppet och vad det innebär med undervisning i förskolan.

Slutligen är ett förtydligande av förskollärarens ansvar i jämförelse med barnskötarens uppdrag i fokus för arbetet framåt. Läroplanen understryker att det är förskollärare som ska ansvara för förskolans pedagogiska uppdrag. För att kunna göra det måste förskolläraren ta, och ges utrymme att ta, det ansvaret. Exempelvis som ett första steg genom mer tid för planering i jämförelse med barnskötaren.

5 Källförteckning

Bengtsson, M. (2016), *Systematiskt kvalitetsarbete – Språk-, läs, och skrivutvecklare*, Barn- och utbildningsförvaltningen, Varbergs kommun

Skolinspektionen (2016), *Förskolans pedagogiska uppdrag – Om undervisning, lärande och förskollärarens ansvar*, Stockholm: Skolinspektionen

Skolverket (2011), *Läroplan för förskolan Lpfö 98 (Ny, rev utg.)* Stockholm: Skolverket

**VARBERGS
KOMMUN**

BESÖKSADRESS: NORRGATAN 25 **POSTADRESS:** VARBERGS KOMMUN, 432 80 VARBERG
TELEFON VÄXEL: 0340-880 00 **E-POST:** BUN@VARBERG.SE **WEBBPLATS:** WWW.VARBERG.SE